

NEDERLANDS
BLAZERS
ENSEMBLE

BART MOEYAERT
DE HEMEL

JOSEF HAYDN — DIE SIEBEN LETZTEN
WORTE UNSERES ERLÖSERS AM KREUZE

VERTELLER

Bart Moeyaert

NEDERLANDS BLAZERS ENSEMBLE

hobo ————— Bart Schneemann

hobo ————— Justine Gerretsen

klarinet ————— Gerrit Boonstra

fagot ————— Dorian Cooke

fagot ————— Marieke Stordiau

hoorn ————— Ron Schaaper

hoorn ————— Mirjam Steinmann

trombone ————— Alexander Verbeek

bastrombone ————— Brandt Attema

contrabas ————— Wilmar de Visser

DE HEMEL

muziek ————— Franz Joseph Haydn 1732-1809

bewerking ————— Hans van der Heide 1958

tekst ————— Bart Moeyaert

Na tien jaar is het werk af: met *Die Schöpfung* en *Die Jahreszeiten* van Joseph Haydn als uitgangspunt creëerden de Vlaamse schrijver/dichter Bart Moeyaert en het NBE een eigen universum met *De Schepping* (2004) en *Het Paradijs* (2010). Met de laatste episode *De Hemel* (2015) wordt de cyclus afgerond en is het verhaal verteld. In de bijzondere voor het NBE gemaakte bewerking klinken de zeven adagio's van Haydn's Sieben letzten Worte zoals ze nog nooit hebben geklonken, met Moeyaert zelf als begenadigd verteller.

Dit is een live opname van het Nederlands Blazers Ensemble en Bart Moeyaert op 24 januari 2015 in de Waalse Kerk in Amsterdam.

Het verhaal van Bart Moeyaert verscheen 17 maart 2015, met prenten van Gerda Dendooven, als boek + cd bij Uitgeverij Querido, onder de titel *De Hemel*.

DE HEMEL

- 1 Introdutione
- 2 Op het eind was er in mijn leven niks meer toe te voegen / Sonata I
- 3 De eerste keer al heb ik hem betrap op spinnen / II Terremoto
- 4 Toen het woensdag werd had ik al een paar dagen niks meer van de dood gehoord / Sonata III
- 5 Toen het lawaai van de bus al van veraf de ramen liet trillen / Sonata V
- 6 Ik liep naar de voorkant van de bus / Sonata II
- 7 Misschien is er aan deze kant wel iets gebeurd / II Terremoto
- 8 Gehoord heb ik in elk geval niks / O seht (Die Jahreszeiten)
- 9 Over de stoep stoof een wolk van stof / Sonata IV
- 10 Iemand zei dat verstrooide professoren meer kans hebben op ongelukken / Sonata VI
- 11 Toen de volgende bus eraan kwam veerde ik overeind / Sonata VII
- 12 Dat was niet slim / Largo (Die Schöpfung)
- 13 Aan de halte bij de duinen / Sonata VII
- 14 Ik zetten mijn tas op de grond / II Terremoto
- 15 Ik legde mijn hand op mijn borst

DE 7 LAATSTE WOORDEN VAN DE VERLOSSER AAN HET KRUIS

Ze zeggen wel eens dat een groot componist pas een groot componist is als hij of zij veel ellende heeft meegemaakt. Dat je pas diepe muziek kan componeren, dat je pas de ziel van je toehoorders echt kan beroeren, als je in de steek bent gelaten door je ouders, syfilis onder de leden hebt, aan de drank verslaafd, depressief, armoedig of doof bent ... dat soort dingen. Dit zou best wel eens waar kunnen zijn denkend aan grote componisten uit de 17e en 18e eeuw als Mozart, Beethoven, Schubert en Schumann. Maar niet als het over Joseph Haydn gaat!

Hoewel z'n jeugd misschien niet helemaal een success story is: geboren in 1732 als nummer 2 van 12 kinderen van een arm gezin in Rohrau, een klein dorpje aan de Oostenrijks-Hongaarse grens, ver weg van het culturele epicentrum Wenen. Zijn vader, een wagenmaker, herkent gelukkig het muzikale talent en ziet de noodzaak zijn zoon een gedegen muzikale opleiding te bieden. Daarom wordt kleine achtjarige Joseph in een internaat in Wenen geplaatst, om muzieklessen te volgen en als sopraan mee te zingen in de Wiener Sängerkabalen. Hoewel de opleiding muzikaal niet veel voorstelt en het leven in het internaat niet al te vrolijk is, gaat het Haydn relatief goed. Tot hij op zijn 17e letterlijk op straat wordt gezet, want de baard komt in de keel en hij maakt zich er bij de koorleiding niet geliefder op als hij op een onbewaakt moment een geintje uithaalt en de staart van de pruik van een collega-sopraan 10 cm korter knipt (ook in zijn composities zijn humor en schelmenstreken altijd een belangrijk bestanddeel).

Maar goed nieuws: er komt snel een einde aan Josephs kommer en kwel! Want na een paar jaar als straatmuzikant, zonder een cent te makken, klimt hij langzaam maar zeker uit het dal. Hij begint met het geven van muzieklessen en het begeleiden van zangers, maar gaat ook steeds meer en beter componeren. Zijn ongelofelijke talent wordt door een alsmear

groeïende groep Weners herkend en resulteert uiteindelijk -hij is dan 29- in een aanstelling als hofcomponist en Kapelmeester bij Graaf Paul Anton van Esterházy, groot kunst- en muziekminnaar. Hier begint Joseph Haydns success story.

Hij wordt beroemd, rijk en geliefd in heel cultureel Europa en een bijzonder productief componist. Pianomuziek, strijkkwartetten, koorwerken, symfonieën, opera's, je kunt 't zo gek niet bedenken: Haydn schudt het uit z'n mouw. Alles wat hij componeert is goud en wordt - uitzonderlijk voor een componist in die tijd - uitgegeven en gespeeld.

En dan gebeurt het: op zijn 53e, op de toppen van zijn kunnen en roem, krijgt hij een niet alledaags verzoek. Een opdracht van de bisschop van Cadiz, een Spaanse havenstad, om een werk te componeren voor de liturgische dienst op goede vrijdag. Muziek ter omlijsting van de '7 laatste woorden van de Verlosser aan het kruis'. De opdracht van de bisschop is helder: een introductie voor orkest, dan de 1e van de '7 laatste woorden van de Verlosser aan het kruis', gevolgd door de 1e oratie (uitgesproken door de bisschop staande voor het altaar) en daarna de 1e van de 7 door Haydn te componeren Adagio's voor orkest. Vervolgens de 2e van de '7 laatste woorden', de 2e oratie en het 2e Adagio. Enzovoorts, t/m nummer 7, afgesloten door een muziekstuk dat een aardbeving uitbeeldt, die de aarde overvalt als reactie op de kruisiging van de Verlosser. Elk van de 9 delen moet ca. 10 minuten duren. De betaling voor de opdracht is goed (geld is altijd een issue voor Haydn, cultureel ondernemer avant la lettre) en hij heeft geen twijfel over het belang van de inhoud, want hij heeft een onvoorwaardelijk godsgeloof: Haydn houdt van God en God houdt van Haydn. Deze opdracht voor muziek bij Jezus' afscheid van 't leven is dus op zijn lijf geschreven.

En het is ongelofelijk mooie, beeldende muziek geworden, elk deel met een eigen karakter, geïnspireerd door de tekst en zoals bij bijna alle Haydn-muziek rijk aan muzikale ingevingen. Maar hoewel de ernst van het onderwerp eigenlijk anders doet vermoeden, heeft Haydn niet gekozen voor muziek die zwaar op de hand is, waar doodsangst uitspreekt. De

muziek heeft juist een relatief lichte, hoopgevende toon en wil dankbaarheid uitdrukken: dankbaarheid voor de boodschap van de Verlosser.

En Haydn is, hoe moeilijk de opdracht ook is, blij met het resultaat: hij vindt de '7 laatste woorden' een van z'n mooiste...

Schrikt u niet, u gaat op deze cd een hele ongebruikelijke versie horen van de '7 laatste woorden': we spelen niet de originele versie voor symfonieorkest, maar een instrumentatie voor blazers, contrabas en pauken. Dat is gek genoeg historisch verantwoord, want Haydn heeft zelf meerdere instrumentaties gemaakt van het meesterwerk. Hoe vaker het gespeeld werd hoe beter, vond Haydn (koopman als hij was). Het was in de 18e eeuw gebruikelijk dat beroemde stukken werden bewerkt voor blazers, contrabas en pauken, omdat die bezetting geliefd was door de vele klankkleurmogelijkheden die blaasinstrumenten bieden. Dus de ideale manier om geliefde stukken terug te horen tegen relatief lage kosten. Daarom had je, als je er een beetje bij wilde horen en je had wat centen, zo'n blazersensemble in dienst. Maar Haydn heeft geen versie van de '7 laatste woorden' voor blazersensemble geschreven, helaas. Daarom hebben wij meesterarrangeur Hans van der Heide gevraagd dat alsnog te doen, in de geest van Haydn.

En we hebben de Vlaamse schrijver/acteur Bart Moeyaert uitgedaagd de trilogie van het leven af te maken: na 'de Schepping' en 'het Paradijs op aarde' nu 'de Hemel', het afscheid van 't leven..

Ik hoop dat u, zoals ook ons is overkomen, gegrepen zal worden door de fantastische muziek van Haydn hand in hand met het fijnzinnige en aangrijpende verhaal, geschreven en verteld door Bart Moeyaert.

[Bart Schneemann](#) — hoboïst en artistiek leider NBE

1. Introduzione

Op het eind was er aan mijn leven niks meer toe te voegen, behalve een laatste dag. Ik zei tegen de dood, die naast me lag: 'Een laatste keer naar zee. Dat zou ik wel willen.' 'Alles is nog mogelijk,' zei de dood. 'Wanneer had je gedacht?' 'Woensdag,' zei ik. 'Woensdag wordt het warm voor de tijd van het jaar.' 'Dan is woensdag een mooie dag om dood te gaan,' zei de dood. Hij zei dat hij wel moest kijken of hij kon. 'Goed,' zei ik, omdat ik niet op het woord kon komen dat je gebruikt als het niet beter kan, hoe heet het.

2. Op het eind was er in mijn leven niks meer toe te voegen / Sonata I

De dood slaapt graag onder een deken. Het liefst slaapt hij bloot. Zijn knoken zijn zacht. Zijn vingertoppen heeft hij in de warme was gedoopt. Hij spreekt fluisterend. Meestal vlak voor het slapengaan. Hij zegt heel vaak: 'Ik ben je oudste broer.' Je hoort aan hem dat hij liever je broer is dan de man die komt melden dat het licht uit moet.

Zolang hij je broer is, kun je gerust je ogen sluiten. Dan is hij gezelschap dat je kent. Misschien niet door en door, maar naast een broer hoef je je niet te schamen. Slaap in. Slaap diep. Maak je geen zorgen om lawaai dat jij nooit hoort. Ach wat, je snurkt. Ach wat, je darmen werken door. Op je linkerzij of op je buik, of met je rug naar hem toe – bloed blijft stromen. Je broer is je broer.

3. De eerste keer al heb ik hem betrapt op spinnen / Il Terremoto

Toen de dood voor het eerst in het donker beweerde dat hij me al kende sinds ik geboren was, vond ik dat een compliment. Een bewijs dat ik dingen durf te horen waar een paar mensen doof voor zijn. Ik herhaalde zijn woorden. Ik zei dat ik hem ook al jaren kende, de laatste jaren steeds beter. Ik sloeg mijn armen om mijn eigen schouders. Ik omhelsde mijn eigen hart – en uiteindelijk ook dat van hem.

4. Toen het woensdag werd had ik al een paar dagen niks meer van de dood gehoord / Sonata III

De eerste keer al heb ik hem betrappt op spinnen. Zo goed als hij zich voelde in mijn armen, zo warm als het was tussen mijn flanelen lakens.

Ik weet nog hoe hij begon te hoesten toen ik er wat van zei. 'Jij hebt het naar je zin,' zei ik. 'Je spint.'

'Ik nunca never nooit,' zei hij. 'Laat me los. Ik krijg geen lucht.' Hij deed alsof hij dood kon gaan, het was een scène uit het amateur-toneel.

Zijn knoken zijn zacht, hij fluistert meer dan dat hij praat, waarschijnlijk denkt hij vaak diep na, maar hij kan omslaan als een blad aan de boom, als je te dichtbij komt naar zijn zin. Ineens wordt hij erg kort van stof. Zijn bloed koelt af, je voelt het aan zijn adem. Wat is hij bang dat je hem – stel je voor – voor flauw zou houden.

Dat mag nunca never nooit gebeuren.

5. Toen het lawaai van de bus al van veraf de ramen liet trillen / Sonata V

Je denkt: ik ben aan hem gewend, ik noem hem bijna vriend, en het volgende moment heb je spijt dat je het woord bijna hebt gekozen. Te laat. Je kunt het woord niet meer schrappen.

Zijn vriend word je nooit.

Hij verdwijnt, en wekenlang hoor je niks.

Je spitst je oren voor je de bedlamp uitdoet, je ligt nog een tijd met wijd open ogen naar het donker te kijken, je wacht, maar tevergeefs.

Zoals een heel gezin wacht om een ronde tafel met één onbezette stoel, waarop de jongste hoort te zitten, de rebel die weer eens onvindbaar is, de lastpak met de ringen door zijn lip.

De hele tafel lepelt soep. Er wordt gezwogen, maar de hersens knarsen: we hebben geen hekel aan hem, we hebben een hekel aan de lege plek aan tafel, we worden erg opstandig van een lege stoel.

6. Ik liep naar de voorkant van de bus / Sonata II

Toen het woensdag werd, had ik al een paar dagen niks meer van de dood gehoord.

Ik had een slechte nacht.

Nog voor de wekker afliep stond ik op.

Mijn hart was langzaam. Na een glas water voor het open raam ging het beter. De lucht was schoon. Het waaide niet.

Ik gaf mijn katten melk, ik waste me, poetste mijn tanden, kamde mijn haren als altijd met een natte kam, en trok de kleren aan die ik voor ik slapen ging had klaargelegd. Daarna ging ik op de stoel naast de deur zitten. Ik stond op, of ik mijn sleutelbos in mijn broekzak hoorde, en ging weer zitten.

Toen stond ik nog een keer op, of ik mijn kaart bij me had voor de bus. En nog een paar keer kwam ik van de stoel af om te zien of het al licht werd buiten. Het werd hoe langer hoe minder donker. Dat was een goed teken. De bus zou nu gauw komen.

Aan mijn voeten stond mijn tas. Er zat een plaid in, die zat onderin, zat hij er nog, ja daar zat hij nog, en bovenop lagen een pot bramenjam en een half brood en een ther-

moskan thee met een theedoek erom en een boek waarin ik al eens was begonnen. Ik had alles bij me voor vandaag.

Goed, dacht ik. Ik was dat woord weer kwijt, hoe noem je het ook weer als het niet beter kan.

Toen het lawaai van de bus al van veraf de ramen liet trillen, ging ik naar buiten en deed de deur op slot. Ik liep de straat in en de hoek om, zodat ik tegelijk met de bus bij de halte aankwam, precies zoals ik me dat had voorgesteld.

In het huis aan de overkant repeteerde een koor. Het zong hé hé, en dat vond ik een mooi toeval. Ik verwachtte dat de dood zo meteen uit de bus zou stappen en hé hé zou roepen, en ik zou hé hé antwoorden, en ik zou zeggen dat ik blij was hem te zien, en we zouden elkaar de hand schudden. Het zou eruitzien als kwispelen.

Ik keek naar de mensen die gehaast uitstapten en naar links of naar rechts liepen. Ik moest lang wachten, want de stroom bleef komen.

Toen de bus leeg was op een vrouw na, zocht ik de ramen af om er zeker van te zijn

dat het waar was wat ik dacht.
De dood was er niet.
Daar schrok ik van.

7. Misschien is er aan deze kant wel iets gebeurd / II Terremoto

Ik liep naar de voorkant van de bus, waar de chauffeur achter zijn stuur zat te ontbijten uit zijn broodtrommel.

‘Is er onderweg iets gebeurd?’ zei ik vanaf de stoep. ‘Ik bedoel: heeft u iets ergs gezien?’

De chauffeur hield op met kauwen. Hij bekeek me alsof ik een taal sprak waarvan hij maar een paar woorden kende, en zei toen met een mond vol brood: ‘Nee, ik heb niks gezien.’

‘Geen ongeluk nergens?’

‘Geen ongeluk, nergens.’

‘Geen mensen bij elkaar op straat?’

‘Nee,’ zei de chauffeur. Hij verplaatste zijn blik naar de brede spiegel boven zijn hoofd en knikte naar de vrouw die achter in de bus zat. ‘U? Heeft u ergens iets ergs gezien?’

‘Een verongelukte man of vrouw,’ voegde ik er snel aan toe.

‘Een verongelukte man of vrouw,’ zei de chauffeur.

‘Nee,’ zei de vrouw. Ze wees met een breed gebaar naar de hele linkerkant van de bus. ‘Aan deze kant is volgens mij niks ergs gebeurd. Niet dat ik weet tenminste.’

Ik zette een stap naar achteren, lette erop dat de thermoskan in mijn tas niet kantelde, en bleef een paar tellen bij de bushalte staan nadenken. Als ik de chauffeur en de vrouw moest geloven, was de dood onderweg niet door iemand anders afgeleid.

Ik wist even niet wat ik moest doen. Ik kon terug naar huis lopen, maar ik dacht: het is woensdag, ik hou me aan de afspraak.

8. Gehoord heb ik in elk geval niks / O seht (Die Jahreszeiten)

‘Misschien,’ zei de vrouw, die ineens in de deur halverwege stond en aan één arm naar buiten hing. ‘Misschien is er aan deze kant wel iets gebeurd. Deze kant heb ik niet in het oog kunnen houden. Er stonden de hele tijd mensen voor. Aan deze kant kunnen er rampen zijn gebeurd.’

In mijn hoofd moest ik het een en ander ordenen.

‘Rampen?’ zei ik.

‘Bij wijze van spreken,’ zei de vrouw. ‘Het is niet omdat je het woord rampen gebruikt, dat er zich ook rampen voordoen.’

Je kunt inderdaad niks voorspellen.

Je vraagt aan iemand een vuurtje, en op dat moment slaat de bliksem in.

9. Over de stoep stooft een wolk van stof / Sonata IV

‘Gehoord heb ik in elk geval niks,’ zei de vrouw. Ze stapte uit. ‘Ik heb niemand zien wijzen, ik heb niemand horen zeggen: ach die stakker. De bus is ook niet door straten gereden waar een sirene loeide.’

‘Dank u,’ zei ik.

‘Wees gerust,’ antwoordde de vrouw. ‘Alles komt goed.’ Ze wees naar zichzelf. ‘Ik moet ook altijd op de tijd letten. En op de plaats.’ Ze grinnikte, terwijl ze haar ene voet optilde en weer stevig neerzette.

Even stond ik perplex. Ik zag dat de vrouw pantoffels aanhad – geruite, van het soort dat alleen op de markt te koop is. Het was alsof ik een tik tegen mijn oor kreeg. Door de pantoffels zat ik ineens weer thuis. Uitgerekend nu het nog zo vroeg was en de

dag zo lang leek. Het zouden weer vele uren bij het raam worden. Ik hoorde de kraan lekken. De krant lag open op tafel. De theepot stond op een armlengte afstand. Een theepot was geen thermoskan. Een stil huis was geen plek op het strand.

Er ging niks boven een kop thee uit een thermoskan, met zicht op zee. Op mijn schoot het boek waarin ik al eens was begonnen. Het geluid van de branding als muziek. En de dood als gezelschap – prima.

10. Iemand zei dat verstrooide professoren meer kans hebben op ongelukken / Sonata VI

Ver de stoep stooft een wolk van stof. De deuren van de bus sisten.

Ik wendde me van het lawaai af.

De vrouw maakte draaiende bewegingen met haar handen. Ze gilde boven de ronkende motor uit.

‘Begrijpt u?’ was het enige wat ik verstond. ‘Nee,’ riep ik, en ik keek de bus na, hoe hij de bocht omging. Het was alsof met de bus ook de dag de bocht omging. Ik zou naar zee gaan, dacht ik. Ik zou naar zee gaan.

11. Toen de volgende bus eraan kwam veerde ik overeind / Sonata VII

Rechts van me was er ongelooflijk veel te zien. Auto's die kwamen aanrijden, mensen die voor of achter de bushalte langsliepen, een duif die een stuk brood in de goot had gevonden en eromheen stapte.

Ik rommelde in mijn tas, zodat de plaid bovenop kwam te liggen. Het boek en het halve brood en de pot bramenjam en de thermoskan thee zakten naar onderen.

Ik haalde het boek en het halve brood en de jam en de thermoskan weer naar boven en trok mijn broek op, dan ging de vouw er bij de knie niet zo snel uit.

Ik telde de knopen van mijn jas. Ik plukte een kattenhaar van mijn mouw. Mijn tas kon ik niet nog dichter tegen mijn been aan zetten. Ik kon niet nog eens doen alsof ik moest geeuwen.

Al die tijd draaiden mijn hersens rondjes. Ik vroeg me af of de dood er ineens anders kon uitzien dan de oudste broer die ik had gekend. Kon hij je voor de gek houden en als een vrouw op pantoffels verschijnen? De vrouw riep vanaf de stoep: 'U fronst

van de zorgen!'

Ik deed alsof ik haar niet had gehoord. De dingen liepen echt niet zoals ik ze had gepland.

'Als je twaalf bent heb je geen geduld,' zei de vrouw, terwijl ze een stap in mijn richting deed. 'Dan sta je daar te wachten met het bonken van je hart in je keel, ergens op een hoek, onder een boom, bij de poort van de school. Eigenlijk leren we het nooit fatsoenlijk, wachten. Terwijl je geduld moet oefenen. Oefenen – je hoort het.'

Ik telde in stilte tot tien. Dan zou het gebeuren. Dan zou ze met een plofje opgaan in rook. Wat nog een paar tellen van haar zou overblijven, was een wolkje van niks, daar waar zonet nog haar hart zat.

Ik sloot mijn ogen en verheugde me op het moment.

Maar er pufte niks.

12. Dat was niet slim / Largo (Die Schöpfung)

Iemand zei dat verstrooide professoren meer kans hebben op ongelukken. Er was ook een jongetje dat over het weerbericht

van gisteren begon, alleen kon hij het zich niet goed herinneren. Een man zei dat reuma van zand komt, ook als het zand droog is, en er waren twee jonge vrouwen die tegelijk wilden vertellen dat ze pijn hadden, en dat ze verleden week naar het strand waren geweest. Ze zeiden: 'Het zal toch niet waar zijn?'

Ondertussen zeemde een meisje aan de overkant van de straat de ramen van haar huis, en het koor repeteerde hé hé en er was ook een hondje dat de hele tijd op dezelfde plek midden op straat bleef liggen, tot het hondje werd overreden. Toen bleek het alleen maar een lap met een rand van bont te zijn.

Toen de volgende bus eraan kwam, veerde ik overeind. Ik zou niet op de dood wachten. Ik stak de kaart waarmee ik voor niks reisde omhoog, en het duizelde me een beetje, maar ik kon niet gauw genoeg opstappen en een plek zoeken.

Als iemand me had gevraagd wat ik aan het doen was, had ik waarschijnlijk gezegd: 'Ik heb geen tijd te verliezen.' Ik was waar-

schijnlijk – hoe zal ik het zeggen – al een beetje heen.

Met een vervaarlijke zwaai nam de bus de bocht.

Een bank verderop legde een man een hand op zijn hoed, alsof hij vanachter de huizen een rukwind verwachtte. Van een meisje viel de handtas om, en het meisje zelf viel ook bijna om.

Ik niet. Ik dacht: ik ga voor de laatste keer naar zee. Dat was de enige zekerheid waaraan ik me nog vasthield.

Dat was niet slim. Een gedachte kan kloek lijken, maar in werkelijkheid is ze dunner nog dan lucht. Tegen lucht kun je niet leunen.

13. Aan de halte bij de duinen / Sonata VII

Aan de halte bij de duinen, waar ik met gestrekte pas uitstapte – ik denk zelfs dat ik zachtjes floot – ging ik dood.

Nog voor ik besepte dat ik iets stoms had gedaan, nog voor ik kon bedenken dat ik thuis een lege stoel achterliet, waar de katten om zouden vechten – om hem dan uiteindelijk te delen, nog voor ik naar de over-

kant van de weg had gekeken, naar de duinen waar ik nog overheen moest, of naar links of naar rechts, werd ik overreden door een vrachtwagen van een firma die De Laet heette en verhuizingen verzorgde.

Veel grappiger hoefde het niet te worden. De dood zag het gebeuren, dat herinner ik me. Ik wilde naar hem toe gaan, maar op dat moment kwam er een blond kind voor me staan.

In haar hand hield ze een tros ballonnen, maar misschien heb ik die erbij verzonnen, hoe dan ook: ze had haast. Ze zei: 'Kom,' en ze trok me aan mijn hand met zich mee.

Ik sputterde tegen. Ik zei dat ze me met u moest aanspreken, omdat ik niet graag met jij word aangesproken, maar het kind onderbrak me.

'Ik heb het woord u nog niet gebruikt,' zei ze. De dood moest erg lachen om dat antwoord.

14. Ik zette mijn tas op de grond **/ II Terremoto**

Ik zette mijn tas op de grond en ik hapte naar adem, terwijl ik naar mijn zakdoek zocht. Ik sloot secondelang mijn ogen.

Dit is het dus, dacht ik.

Ik keek naar de trap die over het duin naar het strand leidde, naar de mensen die de trap op liepen en achter de top verdwenen, naar de tegels in het plaveisel die een bleekgele lelie vormden en de richting aanwezen, naar de twee pilaren met de groene hekken eraan en de grote, gouden zonnen erop, naar het kleine meisje – met de tros ballonnen, al heb ik haar misschien verzonnen. Ze zwaaide naar me.

Ik legde een hand op mijn borst en keek om, of het meisje misschien naar iemand anders zwaaide. Ik besepte dat er de laatste jaren bijna nooit meer op mij was gewacht. Om eerlijk te zijn: nooit. Nunca never.

Mijn armen werden zwaar van die gedachte. Ik bukte me en pakte de tas op. De plaid en de thermoskan en het boek en de pot jam wogen als lood.

'Kom,' zei het meisje weer. Ze trok aan mijn jas tot ik me vooroverboog en ze bij mijn wang kon. Ze wilde me een kus geven, maar het was als met het wuiven, ik was verleerd wat ik moest doen.

15. Ik legde mijn hand op mijn borst

Ik liep met een korte knik over de lelie de trap op, het geluid van de branding en het gekraai van de kinderen op het strand tegemoet. Achter me hoorde ik het meisje nog iets roepen, maar ik stapte door, en over mijn schouder deed ik met mijn hand haar mondje na.

Op het strand gooidde ik de plaid uit. Ik trok elke hoek strak, zodat het een perfect vierkant werd. Toen ik daarmee klaar was, zag ik het zweet in vegen in mijn kleren hangen.

Ik trok mijn jasje uit, rolde mijn mouwen op, en ik bleef een tijdje met gespreide benen en gespreide armen zitten. Boven mijn neus had zich een beetje hoofdpijn genesteld, dat niet meteen van plan was over te gaan. De pijn zeurde. Het licht was zo fel, dacht ik, waarom was het licht zo fel. Zal ik gaan liggen en even mijn ogen sluiten, dacht ik. Zal ik even languit gaan liggen en pas straks uitpakken, als ik heb gedut? Dan is er nog tijd te over voor het boek, en de thee en een boterham, en voor de dood – als hij nog komt.

Ik legde mijn hand op mijn borst en luister-

de hoe het daar piepte. Ik genoot van de rust. Ik voelde dat de tas met de thermoskan en het boek tegen mijn been aan lag. Ik voelde mijn hand op mijn hart. Ik voelde het gewicht van mijn zorgen van me afglijden. Daar ongeveer is de dood naast me komen liggen. Hij vroeg hoe het met mij ging. Ik kwam weer niet op dat ene woord dat je gebruikt als iets niet beter kan, hoe heet het. 'Goed, goed,' zei ik, om er vanaf te zijn. 'Goed, goed. Het kan niet beter.'

BART MOEYAERT

De boeken, het toneel en de gedichten van Bart Moeyaert zijn sinds zijn debuut in 1983 door lezers van alle leeftijden ontdekt. Tot de meest bekende titels behoren Blote handen, Het is de liefde die we niet begrijpen, Broere, De Melkweg en Verzamel de liefde. Zijn werk is vaak bekroond in binnen- en buitenland en verscheen tot hiertoe in eenentwintig talen. Sinds 2000 is Bart Moeyaert hoofddocent Schrijven aan de afstudeerrichting Woord van het Koninklijk Conservatorium in Antwerpen. Naar aanleiding van zijn dertig jaar schrijverschap verscheen Jij en ik en alle andere kinderen, een overzichtswerk waarin gepubliceerd en ongepubliceerd werk is samengebracht, en in 2015 maakten de verhalen over De gans en zijn broer, geïllustreerd door Gerda Dendooven, furore. Ontdek www.bartmoeyaert.com.

NEDERLANDS BLAZERS ENSEMBLE

Het Nederlands Blazers Ensemble (NBE) is een groep van ruim twintig topmusici die zo'n tachtig keer per jaar samenkomen om in binnen- en buitenland bijzondere programma's te spelen. Gezamenlijke bezieling en honger naar avontuur drijft het NBE tot het maken van theatrale muziekprogramma's die zelden onder één muzikale noemer te vangen zijn; het NBE combineert eigentijdse en oude muziek van alle soorten en maten die de zinnen en verbeelding prikkelt. Ze is altijd op zoek naar intrigerende samenwerkingen met musici uit andere culturen en spannende combinaties met andere disciplines. Met de vernieuwende programma's, wil het NBE een groot publiek verrassen, boeien, ontroeren en prikkelen.

Naast de concertseries op de Nederlandse podia, waaronder het Concertgebouw en het Muziekgebouw aan 't IJ, verzorgt het NBE ieder jaar het spraakmakende Nieuwjaarsconcert dat door de VARA op tv wordt uitgezonden. Ook wordt het ensemble regelmatig uitgenodigd voor bijzondere gelegenheden. Zo trad het NBE op tijdens staatsbezoeken in India,

Thailand en Turkije, was het te gast in de fameuze PROMS serie in de Royal Albert Hall in Londen en mocht het de huldiging van Prinses Beatrix in februari 2014 programmeren en uitvoeren.

Onder het motto 'voor wie erbij was of erbij had willen zijn' startte het NBE het eigen cd-label NBELIVE dat elk jaar registraties van bijzondere projecten uitbrengt. Dat blijft niet onopgemerkt: zo werd de cd Gran Partita bekroond met de Edison Publieksprijs. Eerder al ontving het NBE de Radio 4 Prijs, waarbij zij door de jury het meest ondernemende ensemble van Nederland werden genoemd.

Het NBE kenmerkt zich niet alleen door haar eigen signatuur, hoge kwaliteit en diverse repertoire, maar toont met regelmaat haar maatschappelijke betrokkenheid middels bijzondere projecten, zowel in Nederland als internationaal. Het NBE hecht groot belang aan het maken van muziek met en voor minder kansrijken en op plaatsen waar levende muziek niet vaak klinkt.

DE HEMEL is een project van het Nederlands Blazers Ensemble

programmering ————— Nederlands Blazers Ensemble
artistiek leider ————— Bart Schneemann
producent NBELIVE ————— Niek Wijns
concertproductie ————— Elena van Slogteren
cd productie ————— Geert Rubing, Olga Mouret
opname, editing, mastering — Niek Wijns, Guido Tichelman
locatie ————— Waalse Kerk, Amsterdam
datum ————— 24 januari 2015
ontwerp ————— buro RuSt
fotografie ————— Ronald Knapp
coverillustratie ————— Gerda Dendooven

NBELIVE

voor wie erbij was of erbij had willen zijn

Deze cd wordt mede mogelijk gemaakt door NBE's Lotgenoten
De projecten van het Nederlands Blazers Ensemble
worden mede mogelijk gemaakt door:

**FONDS
PODIUM
KUNSTEN**
PERFORMING
ARTS FUND NL

*** Gemeente
Amsterdam

**Nederlands
Blazers Ensemble**
Bart Moeyaert

De Schepping

Franz Joseph Haydn

**Nederlands
Blazers Ensemble**
Bart Moeyaert

**Het Paradijs
op aarde**

Franz Joseph Haydn

BESTEL DE VOLLEDIGE TRILOGIE

DE SCHEPPING - HET PARADIJS - DE HEMEL

KIJK OP NBE.NL

NEDERLANDS
BLAZERS
ENSEMBLE

BART MOEYAERT
DE HEMEL

JOSEF HAYDN — DIE SIEBEN LETZTEN
WÖRTE UNGERES ERLÖSERS AM KREUZE

